

oltáři; *Tě boha chváíme...*: děkovný hymnus (lat. Te deum laudamus) – 135 *na stolicí* na kazatelnu – 135-136 *v Skutcích apoštolských*: v kap. 6 a 7; cit. Skutk. 8,2 – 139 *Veselýf nám den nastal*: husitská duchovní píseň, zpracování lat. velikonočního hymnu *Salve, festa dies* – 140 *nevýmluvný* nevyslovitelný, nepopsatelný; *dan* tlačenice – 141 *potvrditi* utvrditi, posílit, povzbudit – 143 *zámutek* zármutek – 145 *vláčili* vláčeli, vlekli – 149 *správce* duchovní správce – 150 *ať by tobě se dostali* aby se dostali k tobě (do tvého království)

KRONIKY

Od relací byl plynulý přechod ke kronikám. Kronika se liší od relace v podstatě větší podrobností podávaných zpráv a větší rozsáhlostí; obyčejně také usiluje o pohled z vyšší perspektivy a klade si často cíle literární. V naší literatuře mělo kronikářství dlouhou tradici, sahající aspoň do začátku 12. století. Proti kronikám předchozí doby, zejména proti kronikám 14. století, zaměřuje se však kronikářství husitské doby na události nedávné, ba soudobé. Jejich autorům nešlo o podání obrazu celkového dějinného vývoje, ale omezovali se na krátký úsek nedávné minulosti, která vplývá do současnosti, stávajíc se jejím pozadím. Kroniky se skládaly latinsky i česky, ale ve srovnání se 14. stoletím se přesouvá i zde těžiště vývoje do tvorby české. Doba válečná položila husitskému kronikářství pevné základy; vlastní jeho rozvoj náleží až době poděbradské.

PETR Z MLADOŇOVIC PAŠIJE MISTRA JANA HUSI

Petr z Mladoňovic († 1451) přišel jako písař předního Husova průvodce pana Jana z Chlumu do Kostnice a tam poznal všechny podrobnosti Husova procesu. Z jeho prvních poznámek vznikl záhy úmysl podat podrobné vyličení pře milovaného mistra, a tak složil latinskou relaci, která se svou rozsáhlostí, úměrnou významu i délce procesu, řadí mezi kroniky. Spisovatel sám (autorství Petrovo v ní není výslovně uvedeno, ale netřeba o něm pochybovat) ji nazval „Historií“. Vznikala postupně a lze v ní rozlišit dvojí redakci; konečná redakce se však nezachovala, takže ji bylo třeba zrekonstruovat. Celkem má relace pět částí. Nejdůležitější je oddíl třetí a pátý, v nichž Petrovo vypravování dosahuje značně vysoké kronikářské úrovně.

Pátá část se záhy osamostatnila a užívalo se jí při bohoslužbě na Husův svátek jako evangelia (Husovy listy z Kostnice pak nahrazovaly epištolu), nejprve latinsky, brzy však česky. Překlad této části, pořízený též Petrem (asi již v letech 1417-1420) a vedle několika zkratk doplněný i některými dodatky, došel proto neobyčejného rozšíření v opisech i tiscích (z tisků nejstarší je doplněk k Pasionálu vydanému r. 1495) a stal se českým utrakvistům jakýmsi protějškem k biblickému vyprávění o Kristově smrti. Hodila se k tomu i jeho prostá forma, vyjadřující ryzí osobnost poctivého autora vyprávějícího s objektivní věrohodností. Ukázka ličí poslední cestu Husovu z kostnické biskupské katedrály, v níž byl odsouzen a zbaven kněžství.

A prvé než sú rúhavú korunu a papierovú jemu na hlavu vstavili, medzi jinými rěčmi řekli sú jemu: „Porúčieme tvú duši dáblu.“ A on, spav rucě a zdvih oči vzhóru k nebi, řekl jest: „A já ji porúciem najdobrotivějšiemu pánu Ježíši Kristovi.“ A tu korunu uzřěv vecě: „Pán mój, Ježíš
5 Kristus, pro mě biedného a nestatečného mnohem tvrdějši a těžši trnovú korunu nevinně na najohavnějši smrt ráčil jest nésti. A protož já biedný hřiešník tuto mnohem lehčějši, ačkoli rúhavú korunu chci mile a rád nésti na sobě pro jeho jméno a pravdu.“ A koruna ta bieše papierová a okrúhlá, vysoká bezmála na loket, a na ní třie hrozni dáblové biechu namalováni
10 a nápis viny jeho na ní vókol napsán: „Tento jest arcikacieř.“

Tehdy král Zigmund uherský německy řekl Ludvíkovi, Klemovu synu, jenž přěd ním v majestátu při tom odsúzení sedieše, jablko zlaté držě s křížem: „Jdi, vezma ho, dajž ho popravciem!“ A Klemóv syn, složiv s sebe to rúcho kniežěcie, v němžto jablko držě seděl, vzav mistra Jana
15 Husi dal jeho v rucě katóm a popravcóm a na smrt provodil jeho.

A když tak již korunován jsa z toho kostela na smrt veden bieše, přěd tiem kostelem tu hodinu na znamenie potupenie jeho některaké kníhy pálěchu. A on to uzřěv, jako sě tomu jich skutku ulyze. A tak jda na smrt napomínáše ty, jenž okolo něho jdiechu, aby nemněli, by on pro bludy,
20 [jimiž křivě a falešně narčen jest skrzě svědky, své úhlavné nepřátely, umieral, poněvadž vždy žádal jest lepšieho naučenie z písma, a to mu nebylo až do tohoto času ukázáno. A lidé takmeř všichni z toho města biechu v oděni, jeho na smrt provázějice.

A když přišel jest na to miesto, na němž měl jest umřieti, klekl na svá
25 kolena, rucě spen a oči své zhóru k nebi zdvih, žalmy zvláštie, Davida svatého proročstvie, řiekaje, nábožně sě modlěše, a zvláště žalm tento: „Smiluj sě nade mnú, bože, vedlé velikého milosrdenstvie tvého!“ řiekáše až do koncě, a také tento: „V tě sem, pane bože, ufal, nebudu na věky pohaně, v své spravedlnosti rač mě vysvoboditi!“ i ten verš: „V rucě tvoji, pane
30 bože, porúciem duši mú!“ opětuje hlasitě a vesele, že sú jeho, tu stojiece, dobře slyšěli.

A miesto, na němž jest umučen, bieše jakožto lúka mezi zahradami přědměstie konstanského, na levé rucě jdúce z města na tvrz řečenú Gotloben, na níž mistr Jan Hus přěd tiem vězěl jest. A když sě tak modlěše,
35 některi laikové tu stojiece vecěchu: „My nevieme, které neb kteraké věci jest prvé mluvil aneb učil, ale tuto vidíme a slyšime, že svatá slova mluvi a modlí sě.“ A jiní řekli sú: „Zajisté dobřě by bylo, aby měl zpovědníka.“ A kněz jeden, sedě tudiež na koni v zelené sukni črveným tafatem podšité, řekl jest: „Nemá slyšán býti, aniž mu má zpovědník dán býti, neb jest
40 kacieř.“ A věz, že mistr Jan, ještě v žalári jsa, některakému mnichu doktorovi zpoviedal sě jest a rozhřěsen, jehož zpovědníka jemu sbor ten byl dal, jakož sám v jednom listu, kterýžto mezi jinými byl jest z žalářě poslal, vyznává a piše svú rukú.

45 A když se tak modléše klečč, ta rúhavá koruna papierová s hlavy jeho
spadla jest. A on ji uzřev ulyze se. A někteří žoldnéři okolo stojiece řekli
sú: „Vstavte mu ji zase na hlavu, ať i s črty, svými pány, jimž jest zde
slúžil, upálen bude!“ Tehdy, vzstav zhóru s toho miesta z přikázanie po-
pravcov těch a katov, vysokým a rozomným hlasem, tak že ode všech
tudiež, jenž tu stáchu, dobře slyšán jest, takto se modléše: „Pane Jezu-
50 kriste, tuto ohavnú smrt a ukrutnú pro tvé svaté čtenie a pro kázanie
tvého slova svatého chci pokorně a mile trpěti. Odpustiž, prosím, všem
mým nepřátelóm!“ A inhed jeho vókol vodiechu a on napomínáše je a jich
všech prosieše, aby nemněli, by on které z těch bludov, kteříž sú jemu
falešně připsáni a skrzě falešné svědky naň vedeni, kázal, učil anebo držal.
55 I prosieše, aby ještě s svými žalárnými mohl mluviti. A když tu přistúpichu,
jim děkováše a řka: „Děkuji vám, milí bratřie, ze všeho dobrého, neb
netoliko byli ste moji strážní, ale moji milí bratřie. A vězte to, žeť pevně
ufám svému milému spasiteli, pro jehož svatý zákon tuto smrt chci rád
trpěti mile, že dnes s ním kralovati budu!“

60 A tak s něho sukni jeho černú svlekše, v košili jeho k některakému
tlustému prknu zvrтанému rukama opak přivázachu provazy dobře na
šesti miestech, kteréžto prkno s jednoho koncě obostřivše v tu lúku v zemi
sú vtekli. A když tváří k východu sluncě obrácen bieše, někteří z okolo sto-
jiejích řekli sú: „Obraťte ho tváří na západ sluncě, ale ne na východ, neb
65 jest kacieř!“ I stalo se tak. A za hrdlo bieše k tomu prknu přivázán někte-
rakým černým a sazivým řetězem, na němžto tu jeden chudý kotlík u ohně
věšal. A uzřev ten řetěz, řekl jest katóm: „Pán Ježíš Kristus, můj milý
vykupitel a spasitel, ukrutnějším a těžším řetězem pro mě vázán jest a já
biedný nestydím se pro jeho svaté jméno tiemto vázán býti.“

70 A pod nohy jeho dvě otěpi drev biechu podložili. Na nohách také
svých ještě botky své a jedno púto jmějiese. A tak okolo něho ze všech
strán těmi otiepkami slámu proměšující, k samému životu nakladechu až
do hrdla. A prvé než jeho zapálichu, přijel k němu maršálek říský Happe
z Popenheimu a s ním Klemov syn, mistra Jana napomínající, aby ještě
75 život svůj při zdraví zachoval a aby učenie a kázanie svá odvolal a jich se
odpřisáhl. A mistr Hus, vzhled vzhóru k nebi, vysokým hlasem a rozomným
odpovědě: „Buoh mi svědek jest, že sem těch věcí, kteréžto mně falešně
skrzě křivé svědky připsány sú, nikdy neučil ani kázal, ale první úmysl
mého kázanie, učenie a psanie i jiných mých všech skutkov byl jest, abych
80 lidi toliko vyvedl z hřiechu. A na té pravdě, kteréž sem kázal, psal a učil
z zákona božieho a z výkladov svatých doktorov, dnes vesele chci umřieti.“

A to uslyševše ten jistý maršálek s Klemovým synem, tleskše rukama,
i jedechu od něho pryč. A katové jeho inhed zapálichu. Mistr hlasem veli-
kým zazpieva: „Kriste, synu boha živého, smiluj se nade mnú!“ A druhé
85 křičě: „Kriste, synu boha živého, smiluj se nade mnú!“ A třetie když

chtieste kričeti a zpievati, vietr sa tudiez zbudiv plamen jemu v tvár obráti. A tak umkl, sám v sobe modle sa, duši pustil. V tom mlčení hýbáše usty a hlavú, než duši pusti, jako by človek, brzce riekaje, tři páteř mohli řeci.

90 A když ty otiepy, opálivše se, okolo něho opadechu a tělo ještě při tom prknu za hrdlo stáše přivěšeno za ten řetěz, tehdy tělo katové s tiem prknem v oheň převrátichu, a tepru dřev na oheň mnohem více při-klá-dajice počechu pálití, obcházějice a kosti, aby spieše shořaly, kyji obíjejice. A hlavu nalezše, kyjem rozrazichu. A když srdce mezi třěvy nalezechu, kyj obostřivše, to zvláště naň vstrčichu, a pálece na tom rožnu dřevem obí-
95 jiechu. A zatiem kat tu rúcho jeho držíeše; a Klemov syn, zvěděv, že jest tu sukně mistrova Husova, káza mu ji se vším, co tu jmějieše, i s pásem v oheň uvrci řka: „Čechovět by to za svátost ctili.“ A katovi slíbi to zapla-titi. A tak všecko na popel spálivše na káry sú vsypali a v Rýn, jenž tudiez blízko teče, uvrhli sú, jeho památku věčně, což jest na nich bylo, od věr-
100 ných shladiti chtiece.

Protož, ač koli sem řečí sprostnú běh a polozenie o smrti slavného ka-zatele a mistra Jana Husi, mého milého mistra, položil, prosím, aby věrní křesťané, tiemto některakú památku jeho majice, jenž mnoho dobrého od něho slyšali, jeho stálosti vděčni jsúce, v tom jeho následovali a za mě
105 biedného pána boha prosiece, ač sem co tuto opustil, aby mi odpustili. Neb plně za to mám, že sem – dá-li buoh – tuto z úmysla nic křivého anebo scěstného nepoložil komu ku potupě nebo ku pochlebenství, za něžto bych měl se konečně stydětí před tváří jeho, jenž všelikakú lež i pravdu ohlási konečně, súdě živé i mrtvé. Amen.

1 prvě než dřive než; *rúhavú* potupnou – 5 *nestatečného* nehodného – 9 *na loket*: český loket = 59,4 cm – 10 *vókol* kolem dokola

11 *Ludvikovi, Klemovu synu*: míněn rýnský falckrabě Ludvík, syn falckého kur-fírta Ruprechta, řečeného Klem (Clemens), zvoleného r. 1410 římským králem proti Václavu IV. – 12 *v majestátu* s odznaky své říšské hodnosti; *sedieše* (imperf.) seděl – 13 *popravciem* soudcům, vykonavatelům spravedlností – 15 *provodil* provázal, do-provázal

16 *z toho kostela*: z biskupské katedrály v Kostnici, kde zasedalo valné shromáždění koncilu – 18 *pálěchu* pálili; *jako se tomu jich skutku ulyze* jako by se tomu jejich počínání usmál – 19 *napomínáše* napomínal; *jdiechu* šli; *aby nemněli* aby se nedomnívali – 23 *v oděni* ve zbroji

25 *spen* sepjav; *žalmy zvláštie* zvláštní žalmy (Ž. 50,3; 30,2; 30,6) – 27 *vedle* podle – 28 *sem ufal* doufal jsem

32 *bieše jakožto lúka* byla jakási louka – 33 *konstanského kostnického*; *Gotloben*: Gottlieben, tvrz kostnického biskupa, druhé z Husových vězení – 34 *vězěl jest* byl vězněn – 35 *vecěchu* (aorist) pravili – 38 *kněz jeden*: pravděpodobně Ulrich Schorand (podle současné něm. kroniky Richentalovy); *tudiez* na témž místě; *červeným tafatem* červeným taftem – 40 *některakému* nějakému, jakémusi – 42 *v jednom listu*: míněn latinský list ze žaláře přátelům v Kostnici ze dne 22. června 1415

48 *rozomným* srozumitelným – 50 *pro čtenie* pro evangelium – 52 *inhd jeho vókol vodiechu* ihned ho začali vodit kolem dokola – 53 *by on že by on* – 54 *naň ve-*

deni proti němu uváděny, na něho sváděny – 55 s *svými žaláři* se svými žaláři mi strážci, dozorcí – 56 *ze všeho dobrého* za vše dobré – 57 *netoliko byli ste moji strážní, ale moji milí bratři*: Hus si svým vystupováním a chováním v žaláři získal několik svých strážců, a ti se stali jeho oddanými žáky; napsal pro ně také několik drobných traktátů na památku

60 *sukni jeho črnú* kněžskou kleriku – 61 *zvrtanému* provrtanému; *rukama opak přivázachu* přivázali s rukama nazad – 62 *obostřivše* zaostřivše, *zašpičativše* – 63 *sú vlekli* vetkli, zarazili – 66 *črným a sazivým* černým a sazemi pokrytým (začouzeným); *jeden chudý* jakýsi chudý člověk – 67 *věšal* věšel, zavěšoval

70 *otěpi drev* otýpky dříví – 72 *k samému životu nakladechu* těsně k tělu nakladli – 73-74 *Happe z Popenheimu*: Hoppe z Pappenheimu – 81 *svatých doktorův* církevních učitelů, tzv. Otců

83 *jedechu jeli* – 84 *zazpieva* začal zpívat, zanotoval – 84n. *druhé... tretie* po druhé, po třetí – 86 *tudiež* v té chvíli – 87 *hýbáše* hýbal, pohyboval – 88 *pusti* pustil, vypustil; *brzcě* rychle, spěšně; *páteřě* otcenáše

89 *opadechu* opadly, sesunuly se – 92 *obtjejíce* rozbíjejíce – 93 *rozrazichu* rozrazili, rozbili; *mezi třěvy* mezi vnitřnostmi – 94 *vstrěichu* vstřčili, nastrčili – 96 *káza* rozkázal; *jmějieše* měl – 97 *v oheň uvrci* hodit do ohně; *za svátost* jako svátost

101 *sprotnú* prostou – 101-102 *sem... běh a polozenie o smrti... položil* příběh o smrti jsem sepsal, zaznamenal – 105 *ač sem co tuto opustil* jestliže jsem zde něco vynechal – 106 *z úmysla* úmyslně – 107 *scěstného* odchýlného od pravdy – 108 *ko-nečně* do konce, věčně

PETR Z MLADOŇOVIC

PAŠIJE O MISTRU JERONÝMOVI PRAŽSKÉM

Také úcta k Jeronýmovi Pražskému dala podnět k napsání zvláštního spisku líčícího jeho proces i smrt, třebaže ve značně menším rozsahu než Mladoňovicova relace o Husovi. Latinská zpráva o Jeronýmovi, nazvaná „Narratio“ (Vypravování), ukazuje opět k autorství Petrovu a je nepochybně soudobá s Pašijí Husovou. Pravděpodobné je i Petrovo autorství českého zpracování, jehož vznik souvisel s potřebami bohoslužebnými. Jak dosvědčují tisky, rozšíření české Jeronýmovy Pašije (třebaže se zachoval jediný opis jejího českého textu) bylo hojnější než u textu latinského, i když zůstalo daleko za Pašijí Husovou.

Tuto se vypisuje o mistru Jeronýmovi svaté paměti

Tehdy léta téhož v sobotu před Božím vstúpením mistr Jeroným vyveden do velikého kostela k slyšení obecnému, kdežto sto a sedm artikuluov proti němu od nepřátel vypraveno, a že jest skrze svědky přemožen v nich a odsúzen. Ale poněvadž žádal slyšení zjevného, že mu jest dopuštěno. 5 Tehdy mistr Jeroným s dobrou myslí a velmi vtipně, dosti toho, by nikdy nebyl u vězení, k některým artikuluom až do poledne odpovídal, k těm toliko artikuluom proti sobě smyšleným, že jimi vinen nenie, vypravuje, svědky všechny zamietaje a pravě, že zlostně a lstivě jakožto nepřítel proti němu svědčili a vedli.

10 Též potom i v úterý mluvil k jiným ostatním artikuluom ze všech se

vyměřuje, křivdu připsav svým žalobníkuom, každému z nich, když proti němu svědčili, odpovídaje mierně, tak že některé k hanbě, jiné k mlčení dopravil svými odpovědmi. Nébrž, když od jednoho prošen byl, co by držel o svátosti oltářní, odpověděl takto: „Před posvěcením jest chléb a víno, 15 po posvěcení jest pravé tělo Kristovo a krev jeho svatá,“ přidav k tomu i více, co slušie podlé pravé viery.

Tehdy vstav jiný vece: „Jeronýme, však o tobě pověst příliš veliká jest, že by ty také držel býti chléb na oltáři.“ Odpověděl jemu: „Držím, že jest chléb toliko u pekaře, ale ne v svátosti oltářní.“ Proti tomu mnich 20 jeden ve všem bielém velmi zpurně povědě takto: „Proč toho přiš? Však jest to věc zjevná.“ Okřikl jej: „Pomlč ty, mniše pokrytče!“ Ten když umlkl, hned jiný velikým křikem voláše a rka: „Přisahám pod svým svědomím, čehož zapieráš, že jest tak!“ I tomu odpověděl toto: „Tak přísahati na své svědomie jest cesta najsnadnějšie k oklamání.“ – A když na něm 25 ani v tom, ani v jiném nic nemohli obdržeti ani jmieti, ješto by bylo hodno viny, neb mierně všem odpovídaje, přivedl je k mlčení. Tehdá potom, doprosiv se pokojného slyšenie, o rozličném umění i psaní mudrcuov i písma zákona božieho i doktoruov – a to velmi hluboce a misterně, že se měli čemu podiviti všickni – mluvil před nimi až přes poledne, přivodě k tomu 30 zejména rozličné mudrce, proroky, apoštoly i mučedlníky, kterak oni pro pravdu nevinně jsú haněni, potupováni, za buřiče počteni, za rúhače boha položeni, a protož na smrt jsú odsuzováni a rozličně zmordováni. A zajisté, jest-li to nepravost, když od cizích neb domácích lidu obecnému se to děje, většief jest, když kněz od kněze trpí, a největšie nepravost, když od sboru 35 kněžského z nenávisti a zlobivosti kněz na smrt vydán bývá. V tom ve všem mistr Jeroným velmi stále mluvil a zmužile, tak že nic nehodného nepromluvil, což by neslušelo na muže dobrého.

Přistúpil potom mistr Jeroným sám k sobě, vypraviv o svém životě i o hřiesích svých i o puotkách v rozličných zemiech, až i toho dotekl, 40 kterak s jinými mistry českými pracoval o to za krále Václava, aby v učení pražském Čechové nad jinými národy, zvláště nad Němci, vyššie právo ke všemu měli a vladařstvie, jakož toho i nahoře dotčeno jest.

Potom vydal se k řeči o mistru Janovi Husovi, kteréhož znal od mladosti, že nebyl smilník ani lakomec ani opilec ani jinými hřiechy zjevnými 45 zkažený, ale že byl pokorný, poctivý, střízlivý, pilný v učení a čtení, spravedlivý a věrný kazatel a svatý; a což koli jest kázal mistr Jan Hus a mistr Jan Viglef proti ohavnosti, pýše, zlostem, rufijánstvu a lakomství kněžskému, že to všecko on drží a držeti chce až do smrti. Při jiných pak člancích viery křesfanské že všecko drží a věří podlé obecné svaté cierkve křesfanské, k žádnému bludu nepovoluje ani kacieřství. 50

Naposledy pověděl i to, kterak – ač koli proti milému pánu bohu zavinil – však nejsú jemu tak těžcí hřiechové na jeho svědomí jako ten hřiech,

jehož se dopustil na té šelmové a zlořečené stolici, na kteréžto v svém odvolání pro bázen smrti pochválil i povolil k odsúzení lživému mistra Jana Husi, člověka svatého, mluvě proti němu jim k libosti nepravě; že poněvadž jemu pán buoh zase pomohl na túž stolici vstúpiti, že to odvolanie ruší, kazí i odvolává pravě, že mistru Husovi křivda se stala a bezprávie od toho sboru, pravě také, což jim k libosti proti mistru Janovi Husovi mluvil, že jest nepravě mluvil a že jest jemu toho žel srdečně.

60 V těch řečech mistra Jeronýma, kteréž vypravoval s počátku, mnozí se byli pohnuli k jeho vysvobození, ale pro konec na něho se rozlitali pravice: „Již sám se jest odsúdil.“ A protož hned zase veden do vězenie, kdež jest za nohy i za ruce i pod pažemi ukován řetězy přetěže.

65 V sobotu pak před Vstúpením božím přiveden jsa mistr Jeroným do velikého kostela, kdežto množstvie prelátuo, mnichuo i jiného kněžstva na konečné odsúzenie na smrt bieše se sešlo s mnohými oděnci, tu napominán jest od nich, aby což na prvniem odvolání učinil, při tom ještě ostal a učenie i chválenie mistra Viglefa a mistra Husi ustúpil. K tomu mistr Jeroným velmi silně a statečně bez všie bázni, proti nim v jich neřádech 70 domlúvaje, řekl takto: „Na svědečstvie беру pána boha svého a před vámi osvědčuji, že nic kacieřského, nic bludného nedržím, než všecky články viery křestánské držím a věřím, jako obecná cierkev svatá drží a věří. Ale ku potupení mistruo,v předpověděných dobrých, kteréž jste vy křivě a zlostně potupili, že o vašem nezřiezeném životě jsú učili i psali k vašemu 75 tresktání a napravení, nechci povolit, ač od vás proto nynie mám odsúzen býti na smrt. Staň se vuole božie, a já proti svému svědomí neučiním, nebo viem, což jsú proti neřáduo a nepravostem kněžským vypsali, pravdu jsú položili.“

Zatím biskup laudenský vstúpil na stolici, popúzeje všeho sboru k odsúzení mistra Jeronýma, založiv své kázanie na slovích čtenie svatého Marka, kdež die takto: „Tresktal jest pán Kristus nevěru jich,“ totiž učedníkuo, „a tvrdost srdce,“ aby ten svatý sbor, jakož jest tresktal nevěru nevěrných kacieřuo Jana Viglefa a Jana Husi, odsúdiv jich učenie za bludné, za kacieřské a církvi svaté škodlivé, aby mistra Jeronýma, jich 85 následovníka, jenž jest tvrdé šíje, svévolný, všetečný a v své zlosti neústupný, tresktal a nad ním pomstil, tak aby jiní, ktož by se téhož chopiti chtěli, vidúce, že se jim neodpústie, zniku neměli; pak-li by se kteří zjevili, ješto by též poškvřňovali cierkev svatú, mají proti nim svědkové kteříž koli – i také zlé pověsti, jakožto rufijáni, lotři, nevěstky – přijímáni býti; 90 nébrž nestačilo-li by to, mají mukami trápeni býti rozličnými k vyznání svých bluduo, a potom vypleněni a zahubeni býti, leč by ústupiti a odvolati chtěli, tak aby jim milost okázána mohla býti. „Ale toběť se, Jeronýme, nestane, poněvadž jsi v hrdlo zase bral, což jsi prvé odvolal, učiniv to k velikému pohoršení a tomuto sboru svatému k hanbě a navrátiv se jako

95 pes zase k vývratu svému kacieřskému. Protož při odsúzení proti tobě, což koli tento sbor svatý učiní, učiní hodně a spravedlivě.“

Po dokonání těch a jiných mnohých řečí mistr Jeroným převelmi rozuomně a vtipně s dobrú paměti a smělostí mluvě k nim vysokým hlasem vymlúval, což se jemu děje, že se bezprávně a křivě děje a že „žádného
100 kusu bludného neb kacieřského nedržím proti vieře křesťanské, aniž sem co smysлил nebo vedl proti stavu nebo řádu církve svaté obecné křesťanské, kromě toho, což jest proti zlému kněžstvu, pyšnému a neřádnému; a často-krát domlúval sem a želeje toho, že se tak nesú proti svěcení a řádu svému.“
A že v tom ani jiném nemají proti němu žádné příčiny hodné k odsúzení
105 na smrt. Jestli pak že mimo toto jeho seznánie věrné a pravé na svědcích zpoléhají, osvědčil to znamenitě, že sú falešní a že jim nemá věreno býti; neb všeccko, co proti němu vedli, nevedli právě, ale z hněvu, z zlobivosti a z nenávisti. A v tom někteří z nich slyšice ty jeho řeči namlúvali jej, aby jakož jemu bude podáno, učinil odvolánie podobné ku prvniemu; jinak, ne-
110 učíní-li toho, že přijde jemu k těžkému. Tehdy on vida, že se jemu k smrti přibližuje, i vece takto: „Vy mě chcete potupiti křivě a zlostně, viny žádné jisté nemajíce. Já vám po své smrti ostavuji v vašem svědomí osten a hryzenie a poháním vás před najvyšieho a najspravedlivějšieho súdci, pána boha všemohúciho, abyšte mi po stu létech odpovídali před ním.“

115 A oni to v posměch obrátili. Hned kázali odsúzenie, kteréž měli pohotově mnohými slovy sepsané proti němu, čísti k tomu rozuomu, že ten sbor svatý konstanský Jeronýma z Prahy pro jeho bludy, všetečnosti i neústupnosti, a že své prvnie odvolánie potupil proti cti sboru svatému, již jej jakožto ratolest shnilú a uvadlú od kořene vymietá, jakožto kacíře proklatého a zlořečeného, a jej konečně porúcie světské moci, aby jej vezmúce
120 hodnú nad ním učinili pomstu pro tak jeho veliké zlosti.

1 v sobotu před Božím vstúpentím: 23. května 1416 – 2 do velikého kostela: do biskupské katedrály v Kostnici, kde zasedalo valné shromáždění koncilu; k slyšení obecnému: k veřejnému slyšení před valným shromážděním koncilu (nikoli před vyšetřovací komisí); sto a sedm artikuluov: 107 bludných tezí, článků, z nichž byl mistr Jeroným viněn – 3 přemožen usvědčen – 4 zjevného veřejného; dopuštěno povoleno – 5 dosti toho, by nikdy nebyl u vězení tak, jako by nikdy nebyl ve vězení – 7 vypravuje dokazuje – 9 vedli uváděli svědectví, vypovídali

10 ze všech se vyměřuje ze všech se očisťuje, ospravedľuje – 12 mierně trefně, výstižně – 13 dopravil dohnal, přiměl; nébrž ba dokonce; prošen byl, co by držel dotazován byl, jaké zastává mínění –

18 že by ty také držel býti chléb na oltáři: že jsi zastával také názor, že chléb zůstává chlebem i po proměňování – 19 mnich jeden ve všem bielém: dominikán (tak i podle současného svědectví Poggiova) – 20 přiš popíráš – 24-25 na něm ani v tom, ani v jiném nie nemohli obdržeti ani jmieti z ničeho jej nemohli usvědčit, v ničem získat jeho příznání – 25 ještě by bylo hodno viny co by mělo váhu viny – 31 počtení označení – 33 lidu obecnému lidem světským, laikům – 35 z zlobivosti ze zloby – 36 stále neochvějně

38 *přistúpil... sám k sobě přikročil...* k své vlastní věci; *vypraviv* vypověděv, učiniv výpověď – 40 *v učení pražském* na pražské universitě (jde o jednání o Dekret kutnohorský r. 1409)

45 *střízlivý zdrženlivý, ukázněný* – 47 *proti rufijánstou* proti kuplířství, smilstvu – 50 *k žádnému bludu nepovoluje* žádný blud nepřipouští, neschvaluje, nepřijímá

51 *zavinil* provinil se – 52 *nejsú jemu tak těžcí hřiechové* nemá tak těžké hříchy – 53 *na té šelmové a zlořečené stolici*: srov. Ž. 1,1; jde o tribunu, na níž se Jeroným odřekl Husova učení a schválil jeho upálení – 54 *pochválil i povolil k odsúzení* schválil odsouzení a vyslovil s ním souhlas – 55 *neprávě* nepravdivě, lživě – 58 *od toho sboru*: od kostnického koncilu – 61 *se byli pohnuli k jeho vysvobození* byli získáni pro jeho osvobození

64 *v sobotu pak před Vstúpením božím* (spr. má být po...): 30. května 1416 (den slavnostního zasedání koncilu) – 68 *učenie* (gen.)... *ustúpil* učení odvolal – 71 *osvědčuji* prohlašuji – 73 *předpověděných* dříve zmíněných, výše uvedených (tj. Viklefa a Husa) – 75 *k tresktání* k pokárání – 78 *jsú položili* uvedli, tvrdili

79 *biskup laudenský*: dominikán Jakub Ballardí Arrigoni, biskup v italském městě Lodi; kázal rovněž při odsouzení mistra Jana Husi – 81-82: Mk 16,14 – 85 *všetečný opovážlivý; v své zlosti* ve své špatnosti, nepravosti – 87 *aby zniku neměli* aby neměli nadějí na únik – 89 *rufijáni* kuplíři, nevěstkáři, smilníci – 93 *jsi v hrdlo zase bral znovu* jsi vyhlašoval – 95 *k vývratu* k vyvrhnutému pokrmu (srov. Přísl. 26,11)

100 *kusu článku, teze* – 103 *domlúval sem* vytykal jsem – 105 *mimo seznánie věrné a pravé* bez ohledu na pravdivé vyznání, vypovědění – 106 *osvědčil to znamenité* dosvědčil to zřetelně – 108 *namlúvali přemlouvali* – 110 *přijde jemu k lěžkému* bude mu přičteno k tíži – 114 *abyšte mi po stu létech odpovídali před ním*: tatáž slova bývala připisována Husovi

116 *k tomu rozuomu* v tom smyslu – 118-119 *již jej... od kořene vymietá*: srov. Job 18,16 aj. – 120 *porúchie* odevzdává

VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ HUSITSKÁ KRONIKA

O Vavřincově latinské *Husitské kronice* (*Chronicon*; o autorovi viz na s. 396) se názory rozcházejí, a to jak o době, kdy ji začal psát, tak i o vzniku jejích tří redakcí i jejích dvou předmluv. Někteří soudí, že první část započal Vavřinec hned r. 1420, ale pravděpodobnější je, že psal až později, kdy již měl od událostí dostatečný odstup pro souhrnné vyličení. Ne-li samý počátek, tedy druhá redakce se zvláštní předmlouvou (první) byla vyvolána patrně domažlickým vítězstvím, které již vzbuzovalo předtuchu šťastného konce války a tak podněcovalo k pokusům o její zobrazení. Poslední redakce spadá asi do doby po bitvě u Lipan. I ona zůstala však zlomkem, dovedeným od r. 1414 jen k 8. lednu 1422. Ještě v 15. století (asi nedlouho po r. 1453) byl pořízen i český, dost neumělý překlad.

Ukázky otiskujeme v starém českém překladu. První z nich dokládá význam a ohlas kazatelského působení Jana Želivského; druhá je z traktátu o počátcích Tábora a náleží k literárně nejcennějším stránkám Vavřincova díla; třetí podává názorné líčení bitvy pod Vyšehradem.

O KÁZANÍ KNĚZE JANA

v klášteře u Sněžné matky boží, kterýž veliké množství lidu k sobě přitáhl a krále Zikmunda haněl.

Item týchž dní kněží pražští, zvláště kněz Jan, kazatel u Matky boží Sněžné, někdy mnich z Želeva, lid zbuzoval, aby se postavil proti králi, a krále drakem červeným býti vyznamenával; a to hodně, neb on král draka zlatého svým milostníkům na znamení tovaryšstva na prsech nositi
5 dopustil. Protož toho krále ten kněz lidu obecnému hyzdil. K němužto se lidu veliké množství scházelo jeho kázání žádostivě slyšice pro jeho výmluvnost, ač koli nevelmi stkvěl se uměním učení. Z jehožto kázání a jiných kazatelův pro pravdu přijímaní z kalicha mnozí věrní statkův i hrdel nasaditi žádali sou stateční rytíři boží. Těmť jest svět, tělo, ďábel byl umrtven.

Nadpis: *v klášteře u Sněžné matky boží*: klášter karmelitánů při kostele na dnešním Jungmannově náměstí – 1 *Item* pak, dále; *týchž dní*: Vavřincova kronika uvádí zprávu o kázání Želivského k r. 1420 – 2 *někdy mnich z Želeva* bývalý mnich z Želiva; *zbuzoval povzbuzoval, nabádal* – 3 *krále drakem červeným býti vyznamenával* (lat. regem rufum draconem fore, de quo in Apokalipsi, presignabat) krále označoval za „ryšavou šelmu“ (podle apokalyptického obrazu; srov. zde na s. 241); *hodně* právem – 4 *draka zlatého*: patrně míněna ozdobná výšivka na oděvu; *milostníkům* oblíben-cům – 5 *dopustil* dovolil; *hyzdil* haněl, tupil – 7 *uměním učení* (lat. sciencie doctrina) učeností – 8 *věrní věřící* (podobojí) – 9 *rytíři boží* boží bojovníci (srov. stejné oslovení v písni Slyšte, rytieři boží..., zde na s. 320); *Těmť jest svět, tělo, ďábel byl umrtven* ti byli prosti světských, tělesných pokušení od ďábla (přídavek překladatele)

(O POČÁTCÍCH TÁBORA)

A že častokrát přivodíme ku paměti tábořské, užitečné bude pro potomní řády, počátek i mravy jich vypsati, poněvadž se milovníky zákona božího nazývali, z jichžto počtu leckteří v mnohé bludy upadli sou. Protož
5 počátek a hlavní příčina sebrání jich byla přijímaní pod obojí způsobou v kraji bechyňském. Nebo když to přijímaní v mnohých krajích České, Moravské země skrze věrné kněží oznámeno bylo a kněží protivní, nadutí všecy přijímající za kacíře býti hlásali, však den ode dne přijímající tělo, krev páně v obecném lidu rozmnožovali se divným obyčejem, znajíce to
10 býti věrnou pravou pravdou čtení svatého. Stalo se jest to léta božího 1419, že protivní kněží s svými vikáři jako rukou mocnou z jich kostelův blíž Bechyně je vyháněli jako bludné. Pro kteroužto věc s spojeným sobě lidem na horu velikou šířokostí okrášlenou počali sou choditi. Na vrchu té hory stan z lněného plátna ku podobenství kaple zdvihli jsou, pod kterýmžto stanem mše svaté sloužíce, tu lidu scházejícímu se bez překážky svátost

15 velebnou těla a krve Kristovy přenábožně rozdávali sou. A dokončice ty věci, složíce stan do svého obydlí vracovali sou se. A té hoře Tábor jméno dali sou, na nížto scházející se táboři nazváni jsou.

Ty věci když jsou slyšeny od měst příležitých, městeček a vsí, bratři kněží okolo příležití a sousedé pod úmluvú jistou na jisté dni sváteční lid s sebou pojímajíc s velebnou svátostí těla Kristova na Tábor horu s zvučnými hlasy provázeli sou pro potvrzení pravdy a pro posilnění a potěšení tu obývajících. Proti nimž sou vycházivali z Tábora s velebnou svátostí bratří a sestry a je přijímali s veselím. A když všickni sešli se na hůru, celý den ne v chlípnostech ani v marnostech, ale v těch věcech, kteréž k spasení dušem příleží, ztravovali sou. Nebo kněží jich trojího tu pozůstali úřadu: nebo učenější, výmluvnější od samého rána – lid rozdělíce na zástupy, zvláště muži, zvláště ženy a dítky – slovo boží, a zvlášť kteréž bylo proti pýše, lakomství a proti stavu kněžstva neřádného, beze všeho strachu měnice se jeden po druhém kázali sou; a jiní ustavičně seděli a zpovědě 20 ústní lid poslouchajíc, a třetí dokonajíc službu boží až do poledne pod obojí způsobou tělo a krev pána Krista rozdávali sou lidu velikého množství, tak že na den svatě Maří Magdalény dva a čtyrydce tisíce, několik set a desítek mužův a žen a dítek tak přijímajících od kněží bylo počteno. A když ty všecky věci byly způsobeny, šli sousedé ku posilnění těl svých na huore 25 na místa rozličně připravená, v lásce bratrské hodující, ne k chlípnosti ani k opilství, ne k lehkostem, rozpustilostem, ale k milování a k větší službě boží. Tu také všickni se bratřími a sestrami nazývali, bohatější s chudými stravú, kteráž byla přinesena, sdělovali se vespolek. Tu nic opojiti člověka nebylo shledáno, nebylo dopuštěno šenkovati. Tu žádní tancové, žádné hry nebyly dopuštěny ani marnosti, lehkosti starým i dítkám malým neměly místa dopuštění. Žádní krádežové, žádné kratochvíle, pištci, hudby, žádná oplzlá zpívání, jakož na posvícení i jinde se dějí, nebylo nalezeno. A obyčejem apoštolským všude mezi všemi bylo srdce jedno, jedna vůle. Jediné o spasení duší svých se starali a ku přivedení kněžství první církve 30 svatě. A od posilnění těl svých vstávali sou kněží s lidem k činění díkův pánu bohu a chval vzdávání za přijetí dobrodiní. A s velebnou svátostí horu Tábor obcházeli sou, a panny dvě a dvě před tělem božím chodily sou a muži s ženami následovali sou řadův v svých zástupích, a hlasitě žádali. To když dokonali, velmi sobě vespolek přejíce s svými kněžími, neuchylující se ani nalevo, ani napravo, aby obilí netlačili, přicházeli sou na místa, odkudž sou vycházeli.

A když ty věci do dalších krajin se roznášely, počal se počet scházejících rozmnožovati den ode dne více. Nežli již z Písku, Vodňan, Netolic, z Heřmanovic, z Úšku, z Janovic, z Sedlčan, z Plzně scházeti se měli obyčej, ale z Prahy a z Domažlic, z Hradce Králové i z jiných mnohých 35 míst i z měst Moravské země, pěší i jízdní, na Tábor scházeli sou se, a to

z veliké horlivosti náboženství, aby slyšice slovo boží s jinými přijímali, jiní pro opatření tak velikého lidu množství, a někteří spatřice činy jim utrhalí a nepřátelům pravdy jináč vypravili. Pro kteroužto věc, když tak lid ze všech stran na Tábor se scházeli, král Václav s některými nepřátely pravdy boží a páni šlechtici počali to v svých srdcích těžce nésti bojíce se, aby tak veliké množství lidu krále a arcibiskupa – jakož se rozhlašovalo – k obraně zákona božího sobě nevyvolili, a tak jich zboží jako protivné skrze moc, již by odolati nemohli, sobě osobujíc hubili by. Z té příčiny někteří z urozených lidí přísně svým poddaným pod pokutou ztracení hrdla i statkův zapovídali sou, aby více na horu Tábor nesměli choditi. Ale sedláci s svými ženami na tu záповěd málo dbajíce, opouštíce všecky věci, jimž vládli, na Tábor horu na jisté stanoviště nížádným obyčejem v jisté svátky nezmeškávali sou a nachýleni a přitaženi jsouc od téhož, jako magnes kámen přitahuje železo. Toho příčinu pokládali velicí hvězdáři, že by toho léta zvláštie nebes a hvězd s jinými bylo szření, kteréžto tak k běhání – i starším proti mysli – lidu obecného nachylovalo.

A když ty věci dály se a mnozí urození i lidu obecného obojího pohlaví opustivše marnosti k zákonu božímu pilnost svou přičinili, dábel, spasení lidského pokolení nepřítel, skrze některé falešné bratří kněží čistou zákona božího pšenici rozličných bludův a kacírstva koukole nasil jest, tak že se zdá plniti ono slovo apoštola 1 Timot. 4: „Duch svatý pevně dí, že v posledních časích odstoupí někteří od víry, poslouchajíce duchův bludných a učení ďábelského v pokrytectví mluvících lež.“ Nebo když jednoho času nebylo krále ani knížete v Izdraheli, k nimž by poddaní měli zření, jeden každý činil, což se mu pravého zdálo. A tak mnozí z táborských kněží mívajíce schod velikého lidu sobě přídržících a spustivše svatých doktorův Ambrože, Augustina, Jeronýma, Řehoře a jiných od církve svaté přijatých důvody a výklady písma svatého, vlastních vtípův výklady činili na Starý a na Nový zákon, mnoho falešného a bludného pravdě přiměšujícíce, skrze něž snáze srdce lidu sprostného k jich důvodům mohli nakloniti. Ale základ všech zlých potomních bludův byl bludný rozum písem. Nebo pravili jich správce a učitelé, že nesluší učitelův aniž doktorův, jenž sou byli púhli lidé, požívati důvodů jich výkladů, poněvadž Kristus, bůh a člověk, dostatečně v Novém zákoně vyložil jest všecky, kteréž každému člověku, cestu činícímu na tomto světě, na onom sou potřebné k spasení; a Starý zákon Nový, a zase Nový vykládá Starý zákon. Z toho zajisté základu dole psaných artykulův lidu obecnému nestyděli sou se oznamovati.

Nadpis: toto vypravování navazuje tematicky na kapitolu O tábořích, odkud jméno a počátek vzali; soudí se, že je to buď pozdější dodatek ze samostatného spisu (Pekař), nebo prostě doplnění oné kapitoly o důležité podrobnosti (Heřmanský). S tímto líčením je možno srovnat veršované Počátky husitství v Čechách v Starých letopisech (Palacký, s. 470n.), úločky Rýmované kroniky (Ale oni na Beránku; srov.

zde na s. 381) a relaci O vzniku táborství (srov. zde na s. 478) – 2 *pro potomní* pro potomky – 4 *sebrání* seskupení, shromáždění – 6 *protivní* protivící se (tj. přijímání pod obojí způsobou) – 7 *všecky přijímající za kacíře býti hlásali* hlásali, že všichni přijímající jsou kacíři – 8-9 *znajíce to býti... pravdou* vědouce, že je to pravda (dosl. překlad lat. vazeb: scientes eadem fore... veritatem; pod. i jinde) – 9 *čtení svatého evangelia* – 10 *s svými vikáři* se svými zástupci, podřízenými duchovními – 13 *ku podo- benství na způsob* – 16 *vracovali sou se* vraceli se, navraceli se; *té hoře Tábor jméno dali sou*: míněn tzv. první Tábor, umístovaný na dnešní Holý neboli Březový vrch u Týna n. Vltavou, nebo na vrch Bukovák (Burkovák) u Nemětic na Bechyňsku

18 *příležitých přilehlých, okolních* – 19 *pod úmluvú* na základě úmluvy – 22 *z Tábora: z hory Tábor* – 23 *na hůru* na horu (Tábor) – 25 *ztravovali sou* trávili; *kněží jich trojího tu pozůstali úřadu* jejich kněží měli tu trojí úlohu – 29 *měnice se střídajíce se* – 32 *na den svatě Maří Magdalény*: 22. července; *několiko set a desítek mužův*: v lat. předloze: cum aliquot et XX virorum záměnou cum za původní ē (= centum „sto“; Heřmanský) – 38 *stravú... sdělovali se vespolek* o stravu... dělili se navzájem – 38-39 *Tu nic opojiti člověka nebylo shledáno* nenašlo se zde nic, co by mohlo člověka opojit, nic opojného – 39 *dopuštěno* připuštěno, dovoleno – 40 *lehkosti* lehkovážnosti – 43 *obyčejem apoštolským* po způsobu apoštolů – 44 *ku přivedení kněžství první církve* o nastolení kněžstva prvotní církve – 47 *panny dvě a dvě*: dodatek *dvě a dvě* nemá opory v lat. předloze – 48 *řadův řady* (panen); *hlasitě žádali* zpívali modlitby – 49 *velmi sobě vespolek přejíce*: čtením *valde* místo *vale* pozměněn původní smysl lat. předlohy: vale sibi mutuo facientes (vzájemně si dávající sbohem) – 50 *aby nellačili* aby nepošlapávali

53 *nežli již* ale již nejen – 54 *z Heřmanovic*: rozumí se asi Heřmaň u Protivína (lat. předloha: de Herzman); *z Úšku* (m. z *Úšlku*): rozumí se Sezimovo Ústí nad Lužnicí (lat. předloha: de Usk); *z Janovic*: jde buď o Janovice nad Úhlavou nebo Vrchotovy (na Sedlčansku) nebo Uhlířské (na Kouřimsku) – 58 *pro opatření* pro spatření, pro uvidění; *jim utrhati* pomlouvali, hanili je – 59 *vypravili* vypověděli, vylíčili – 63 *zboží jako protivné* statky jako nepřátelské – 64 *sobě osobující* přisvojující si – 66 *aby nesměli* aby se neodvažovali – 69 *magnes kámen* magnetovec, magnet – 70-71 *zvláště nebes a hvězd s jinými bylo szření* zvláštní byla konstelace nebeských těles (překladatel vynechal podrobnosti o tomto seskupení hvězd)

73 *mnozí... lidu* mnozí z lidu – 74 *k zákonu božímu pilnost svou* přičinili své úsilí zaměřili na plnění zákona božího – 76 *pšenici... koutole nasil jest* do pšenice... nasil koutol (srov. Mat. 13,25) – 80 *k nimž by poddaní měli zření* jichž by poddaní poslouchali – 82 *schod* shromáždění, shluk; *spustivše* opustivše; *svatých doktorův* církevních učitelů, tzv. Otců – 84 *vlastních vtípův výklady* výklady podle vlastních nápadů – 87 *bludný rozum písem* bludný výklad smyslu Písma – 88 *půhli lidé* pouzí lidé, jen lidé – 89-90 *Kristus... vyložil jest všecky*: rozumí se „všecky věci“ (za lat. omnia); *táborské odmítání lidských výmyslů při výkladu Písma* bylo namířeno proti autoritám starým i novým, proti církevním Otcům i proti současným universitním mistrům – 92-93 *dole psaných artykulův*: v následující kapitole se totiž uvádí soupis tábořských článků víry

O divném a neslýchaném boji krále Zikmunda

s pražskými a jinými pány, kteříž chtěli retovati Vyšehradu. A tu ztratil jest mnoho pánův urozených oděných skrze neoděné a zavržené sedláky a naposledy sám utekl a hrad jest postoupen.

Item král o vigiljí Všech svatých na hrad Nový s svým vojskem přitáhl a nesměl jest toho dne na pražany udeřiti, většího lidu pánův z Moravy očekávaje. Kterížto k večeru též k Novému hradu přitáhše, v lese tu přes noc v oděni odpočívali sou, aby tak na zajtří všickni byli hotovi pražany s pole sehnati se všemi jim pomoc činícími. I poslal jest král té noci ceduli k svým žoldnéřům na hrad Pražský, aby zejtra ráno v svém oděni hotovi byli a s hradu sejdouce věži nebo dům vývody saského dobyli, a kdyby mohli, aby zapálili, že on v tu hodinu s množstvím lidu, kterežž mu ku pomoci večer přitáhl, chce pražany s pole sehnati. Ale bůh, jenž se vždy pyšným protiví a pokorným dává milost, dal posla s cedulí v ruce pražských, kteřížto z psaní cedule jsouce vystřeženi všecken úmysl králův sou zvěděli. Pro kteroužto věc hajtmané pražští bedlivě svůj lid zřidivše způsobili sou, na kterém by každý z nich s svými místě měl státi ráno, a toho místa od skoku a případu nepřátel pilně a udatně brániti.

I stalo se jest, že král po 15. hodině s svým vojskem, s 16 nebo 20 tisíci lidu oděného dobře, z Nového hradu jeda k městu Pražskému k vojsku přiblížil se. A stoje na vrchu hory, kteráž jest proti svatému Pangráci, dolův odtáhl maličko na stranu, mečem svým z pošvy dobytým v povětří blýskal jest, dáváje skrze to vyšehradským znamení, aby i oni z Vyšehradu sejdouce obořili se na pražany, protože on s hojným lidem, kterýž z Vyšehradu mohli viděti, k podstoupení pražan byl hotov. Ale že král hodinu uloženou, jakož na listě zápisném bylo psáno, z vůle boží zmeškal, protož hajtmané hradu Vyšehradského osadivše brány, vrata a fortny žádného z Vyšehradu ku pomoci proti pražanům, ač koli mnozí, zvláště Němci, chtěli sjíti, nedopustili sou.

Tehda vidouce páni urození a šlechticové z vojska králova, že vyšehradští králi nemohou pomáhati a že pražští příkopy nejlepšími a výbornými se ohradili, králi, aby se o pražské nepokoušel, radili, chce-li těžké škody vojska se uvarovati. Jimžto on řekl: „Odstup to ode mne! Nebo já dnes musím s těmito chlapy boj vésti nebo vzíti.“ Jemuž pan Jindřich z Plumlova ochotně mluvě řekl: „Vězte to, nejjasnější králi, že velikou škodu dnes vezmete a s hanbou odstoupíte. Já zajisté cepů chlapských

bojím se velmi.“ Jemužto král takto řekl, že „vy, Moravci, jste strašliví a mně ne věrní“. I řekl ten pan Jindřich s jinými moravskými pány, ihned
35 s koní ssedavše: „Aj, již hotovi sme jíti, kamž rozkazuješ, a tu budeme, kde ty, králi, nebudeš!“ A ihned jim král místo nejnebezpečnější všech jiných okázal, aby z strany nižší, totiž při močidlech a rybnících přistoupili a mužsky s pražany bojovali. Ale Uhrům rozkázal z strany vyšší silnici přistoupiti a z strany své té s pražany boj vzíti.

40 A když tak zřízení z obou stranou s pražany se mužsky speřili a pražané nejprvé přestrašeni jsouc na útěk se obrátili a u svatého Pangráci v hromadu se shlukli, to vidouc pan Krušina hlasem hrozným volaje řekl: „Ó milí bratří, navraťte se zase, a budete dnes silní rytíři v boji Kristově; nebo ne náš, ale boží děje se boj. Uzříte zajisté, že dnes pán bůh všemohúci
45 všechny své i naše nepřátely dá v ruce naše.“ Ještě právě řeči nedokonal, jiný zkríkl: „Běží nepřátelé, běží!“ To uslyševše všickni úprkem se obořili a nepřátely od příkopů vodehnali a k utíkaní obrátili. Kteréžto pražští s svými šlechtici stíhajíce, některé v močidlech, některé v rybnících a mnohé po vinicích a po polích sem i tam utíkající ukrutně až k smrti bili, sedláci
50 cepami, žádného nejímajíce, ač koli někteří uvězení a milování zákona božího až do smrti slibovali. Ale urození, oděním rytířským přesilně bojující, kteréž mohli, jímali nebo s velikou jich škodou z nebezpečenství bratří od cepův vysvobozovali, tak že pan Jindřich z Plumlova smrtně jsa raněn a jat na krchov svatého Pangráci jest donesen a tu se zpovídal, pod
55 obojí způsobou přijímati žádaje umřel jest; ale Jindřich Lefl též v stanu leže zpovídaje se a pod obojí způsobou přijímaje umřel; tak že málo moravských pánův, kteříž sou se přijímání pod obojí způsobou protivili, živých zůstalo. Tu pan Jindřich z Plumlova, tehdaž Moravské země nejvyšší hejtman, kterýžto pro nevěstu svou se dvěma rytíři s svými k králi přijel, tu
60 Jaroslav z Veselé, tu Vok z Holštajna, Hynek z Malenovic, Albrecht z Chotěnova, Vilém, řečený Zajíc, z Židlochovic, Petr z Štemberka odjinud z Konopiště, Racek z Rýzemberka, Václav z Klukova, Jindřich Lefl pán z Bechyně, Aleš Krk, Soběšín, Janek sekretář, ti s mnohými jinými země České a Moravské pány a rytíři jsou jako vepřové ukrutně zbiti a ihned ze všeho oděni
65 a roucha až do modré košile obnaženi. Kdo by, leč by pohan litější byl, jenž by jda po polích a po vinicích přesilná těla viděl by, a nezelel? Který nemoudré mysli Čech tak vybrané a udatné muže bojovné, také mladé, kadeřavé, krásné viděti mohl bez velikého lkání srdce svého? A zvláště že mnozí po vinicích a po poli z rozkázání kněžského ležali nepochovaní, aby
70 byli psům, vlkům a ptákům ku pokrmu a vidoucím k strachu; kteréžto však věrní a milostiví někteří nočním časem pochovali sou v příkopích. I bylo jest v počtu zbitých mužův 400 dobře oděných, kromě raněných, kteřížto v Brodě a na cestě zemřeli sou, tak že obecně praveno bylo, že z vojska králova pět set jich bylo zbito. Ale z pražského vojska sotvá 30

75 jich bylo zabito v tom boji, mezi nimiž byl nejznamenitější Ješek, Ješka
zlatníka syn, kterýžto rytířsky s Krušinou a s Bočkem a s Mikulášem
z Husi a s jinými mnohými bojujícími statečně pasu rytířského zasloužili
sou. Byl jest také toho dne vítr převeliký a studený, kterýžto více oděným
80 rytířům nežli těm, kteříž v kabátích pěšky chodili, škodil. Ukázal se také
sloup v povětří ku podobenství duhy barevný, na kterýžto mnozí patřice,
divili se, co by vyznamenával.

Nadpis: *retovati* vysvoboditi (z obležení), zachrániti; *jest postoupen* je vydán – 1 o *vigilji Všech svatých* v předvečer svátku Všech svatých (tj. 31. října 1420); *na hrad Nový*: Nový hrad (Hrádek) u Kunratic poblíž Prahy – 2 *nesměl jest neodvážil se* – 4 *v oděni* ve zbroji – 5 *ceduli list*, nezapečetěné psaní – 6 *hrad Pražský*: Pražský hrad byl v moci Zikmundova vojska – 7 *věži nebo dům vývodý saského*: míněna románská (nižší) Malostranská mostecká věž a přilehlý veliký dům, tzv. Saský, dodnes zaujímající prostor mezi mostem a Lázeňskou ulicí na Malé Straně – 9-10: Jak. 4,6 – 11 *vystřežení varování* – 12 *zřídívše sešikovavše* – 14 *od skoku a případu* od útoku a přepadení

15 *po 15. hodině*: okolo sedmi hodin ráno našeho času – 16 *lidu oděného* ozbrojeného vojska – 17 *proti svatému Pangráci*: Zikmund postupoval proti Vyšehradu shora, z pankrácké strany – 18 *z pošvy dobylým* z pochvy vytaseným – 21 *k podstoupení pražan* k zaútočení na pražany, k srážce s pražany – 21-22 *král hodinu uloženou, jakož na listě zápisném bylo psáno, z vůle boží zmeškal*: obležením vyhladovělá vyšehradská posádka královská uzavřela totiž 28. října 1420 s pražany smlouvu o příměří, podle níž se zavázala vydat jim hrad, nepříjde-li jí Zikmund na pomoc do půlnoci před 1. listopadem; vyšehradská posádka tedy smlouvu přesně dodržela, i když se Zikmund omeškal jen o několik hodin – 25 *sjíti sejít*, tj. sestoupit s Vyšehradu a připojit se k Zikmundovu vojsku

28 *aby se o pražské nepokoušel* aby s pražany boj nezačínal – 30 *s těmito chlapy boj... vzíti* s těmito sedláky boj podstoupit; *Jindřich z Plumlova*: Zikmundem r. 1419 dosazený moravský zemský hejtman – 31 *ochotně vlídně* – 33 *strašliví bázliví* – 35 *s koni ssedavše*: gesto popírající skutkem urážlivá slova králova; znamenalo odhodlání podstoupit boj za dobrovolně ztížených podmínek (nejen pěší boj, ale sám pěší pohyb byl obrněným rytířům krajně obtížný) – 37 *při močidlech* při močálech, mokřinách (podél Botiče v dnešním nuselském údolí)

40 *se speřili srazili se* – 42 *pan Krušina*: Hynek Krušina z Lichtenburka na Kumburce, vojenský vůdce bratrstva orebitů – 43 *zase zpět* – 45 *právě náležitě*, jak se patří – 50 *uvězení vzdání* do zajetí – 51 *urození*: příslušníci šlechty bojující na straně pražanů – 52 *s velikou jich škodou* s velikou svou škodou, s velikým vlastním nebezpečím – 52-53 *bratři od cepův* od cepů bratří, bratrských – 53 *tak že a tak* – 54 *na krchov* na hřbitov – 55 *ale a, pak*; *Jindřich Lefl*: Jindřich Lefl z Lažan na Bechyni a Krakovci, oblíbenec Václava IV., příznivec a ochránce Husův (Hus jej pozdravuje ve svém posledním českém listu z Kostnice ze dne 5. července 1415 – viz zde na s. 199) – 59 *pro nevěstu svou*: překladatel zde četl lat. předlohu: *pro sponsa sua*, ale lze čísti: *pro sponsu* (= *sponsione*) *suo*, tj. „podle svého slibu“ (Tomek, Heřmanský); *se dvěma rytíři s svými*: vedle lat. originálu *cum duobus militibus suis* mají rukopisy předlohy i čtení *cum duobus milibus*, tj. „s dvěma tisíci“ (Heřmanský) – 60 *Jaroslav z Veselé*: Jaroslav ze Šternberka a z Veselé nad Moravou; *Vok z Holštajna*: Vok z Holštejna a Blanska; *Hynek z Malenovic*: Hynek Samovalský z Malenovic a z Pohořelic (všichni posledně jmenovaní byli moravského původu); *Albrecht z Cho-*

těnova: původem z Plzeňského kraje od Teplé – 61 *Vilém, řečený Zajíc, z Židlochovic*: Vilém Zajíc z Valdeka na Židlochovicích; *Petr z Štemberka odjinůd z Konopiště*: Petr Konopišťský ze Šternberka, asi otec Zdeňka, pozdějšího strůjce povstání proti králi Jiřímu Poděbradskému – 62 *Racek z Rýzemberka*: Racek Švihovský z Rýzemberka (u Kdyně na Šumavě); *Václav z Klukova*: Václav z Klučova (u Českého Brodu); zápisy lat. předlohy mají *de Cluczow* i *de Cluhow* a *de Cluchow* – 63 *Aleš Krk, Soběštin*: není jisto, zda jde o jednu nebo o dvě osoby; Sedláček (Hrady a zámky 15, s. 89) soudí, že jde o jednu osobu, tj. o Aleše Krka rytíře Srbína, který se psal po Soběštině u Uhlířských Janovic; *Janek sekretář*: Jan ze Smržova na Kostelci (nad Černými lesy), tajemník a oblíbenec Václava IV. – 65 *až do modré košile*: v lat. originále *usque femoralia*, tedy vlastně spodky; jde o krátký spodní oděv, nošený pod brněním a rouchem přímo na těle, který neměl jako kořist ceny – 69 *z rozkázání kněžského* na rozkaz kněží – 71 *věrní*: přátelé a služebníci padlých – 73 *v Brodě*: v Českém Brodě – 76 *s Bočkem*: Viktorín z Kunštátu, otec Jiřího z Poděbrad; *s Mikulášem z Husí*: Mikuláš z Pístného na Křivoklátsku, zchudlý šlechtic, za Václava IV. purkrabí na hradě Husí v jižních Čechách, jeden z prvních mluvčích revolučního lidu a husitský válečník – 81 *co by významával* co asi znamená

LITERATURA VOJENSKÁ

Veliký zájem o úspěch revolučních husitských vojsk se odrazil i ve vzniku nového odvětví prózy, totiž ve vojenských řádech a výkladech válečné taktiky. Přitom nešlo jen o strohé formulování zásad a předpisů; na nejlepších místech vytváří dobré zvládnutí látky spolu s hutností výrazu pozoruhodné literární kvality, které ocení i dnešní vnitřní čtenář.

S výhodami i přednostmi české vojenské taktiky Žižkovy, která se rychle rozvíjela, seznámili se vedle přímých sousedů českých zemí i vzdálenější národové na protihusitských taženích. Ještě po rozbití husitského revolučního hnutí pomáhali cizíně poznat pokročilou českou taktiku čeští žoldněři, rozcházející se daleko široko „do cizích služeb“. To se pak projevilo v různých způsobech, jimiž se cizina přizpůsobovala českým novotám a osvojovala si je, jak to v podrobnostech vidíme např. na cizí terminologii, kde se ohlasy českých vlivů výrazně hlásí v přejímání jednotlivých českých výrazů. České vlivy ve vojenství byly silné zejména na polském a ruském východě, ale i ve střední Evropě v bojích s Turky. Lze bez nadsázky říci, že české vojenské řády hledící nejen k udržení kázně, ale také k naučením taktickým, působily v teorii i na cizí prostředí.

VOJENSKÝ ŘÁD ŽIŽKŮV

Tento řád, spojený se jménem samého Žižky, zachoval se náhodně v pozdním opise ze 16. století. Není to teoretický výklad Žižkovy taktiky, nýbrž buď zakládací listina Žižkova nového bratrstva z dubnového sjezdu německobrodského roku 1423, nebo spíše vojenský řád v manifestu tohoto nového bratrstva (ze září téhož roku).

Z milosti a z daru otce a pána boha všemohoucího uvěřivše a přijevše osvícení jisté, stálé, ohlášené a důvodné pravdy a zákona božního: